

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Historie in oude kaarten

Vannieuwenhuyze, B.

Publication date

2016

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

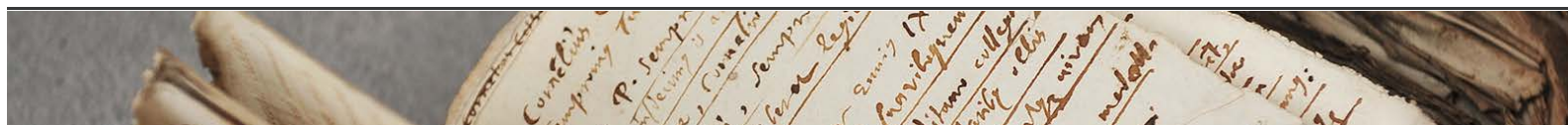
Vannieuwenhuyze, B. (null). (2016). Historie in oude kaarten., UvA Erfgoed. <http://www.blogs-uva-erfgoed.nl/historie-in-oude-kaarten/>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Historie in oude kaarten

Door Bram Vannieuwenhuyze

Veel oude kaarten brengen een landschap in beeld of geven de ruimtelijke spreiding van ruimtelijke objecten en maatschappelijke fenomenen weer. Daardoor zijn het enigszins statische documenten. Maar vaak zit er toch beweging in oude kaarten: de zogenoemde 'historiekaarten' of 'geschiedeniskaarten' bevatten een zichtbaar verhaal (visueel narratief) over een bepaalde gebeurtenis of fenomeen uit het verleden. Anders gezegd: er gebeurt wat op de kaart, de kaart toont een bepaalde geschiedenis. Soms gebeurt dat louter visueel, soms enkel woordelijk en soms op beide manieren tegelijk.

Vaak staan er

[< Terug](#)

Onderwerp

- Anatomie

- Boekgeschiedenis

- Cartografie

- Gastronomie

- Handschriften

- Natuurlijke historie

- Strips

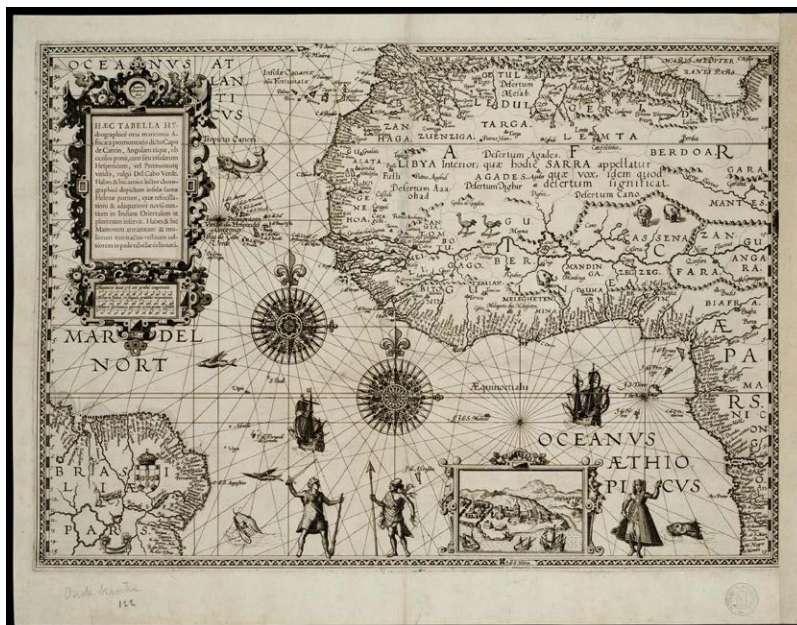
Meest recente berichten

- Het Münchhausen Museum in Bodenwerder

- Wie is de koper?

- Binnen de lijntjes kleuren

bijvoorbeeld mensen afgebeeld op oude kaarten en soms verrichten die bepaalde handelingen, zoals op de kaart van het westen van Afrika door Petrus Plancius uit circa 1592–

1594 (Bijzondere Collecties UvA, OTM: HB-KZL O.K. 122). In het kaartbeeld of in de marge kan men tekst aantreffen die een bepaalde gebeurtenis in herinnering brengt en nader lokaliseert. Het in kaart gebrachte landschap bevat soms sporen van verdwenen gebouwen of duidt de plek aan waar nieuwe bouwwerken, straten, wijken, fortificaties, dijken, inpolderingen, transportinfrastructuur en dergelijke meer zullen worden aangelegd. Andere kaarten tonen dan weer plaatsen waar dramatische en traumatische gebeurtenissen als stadsbranden, aardbevingen, overstromingen, misdaden, verkeersongelukken, veldslagen, scheepsrampen of executies plaatsvonden. In 1671 gaf Herman Janssens bijvoorbeeld heel precies weer welke delen van de stad Roermond werden getroffen door de stadsbrand van 31 mei 1665 (Roermond, Historiehuis, 4752).

De UvA-studenten die in het academiejaar 2015–2016 het college *Kaarten en atlassen als 'cultuurdragers'* volgden, hebben elk een werkstuk gemaakt over zo'n historie- of geschiedeniskaart. Bedoeling was om na te gaan hoe de cartografische inhoud en vormgeving van de kaart zich verhiel tot het toegevoegde verhaal. Meerdere vragen konden daarbij aan bod komen. Waarom vonden vroegere cartografen en uitgevers het nodig om het – in de meeste gevallen statische – kaartbeeld te 'verstoren' met een dynamische, visuele vertelling? Welke soorten gebeurtenissen werden op kaart gezet en waarom? Hoe werden beide elementen met elkaar verweven en welke opofferingen moesten daarvoor worden gedaan? In welke mate beïnvloedt de historie onze blik op de kaart? Of staan beide elementen los van elkaar? Uit welke bronnen werd informatie geput? Hoe werd de opeenvolging van gebeurtenissen weergegeven of geabstraheerd? En hadden historische kaarten dezelfde functies als de aanverwante nieuws- en historieprenten of lagen er ook andere oorzaken aan de basis van hun creatie?

De studenten selecteerden en bestudeerden uiteenlopende historische kaarten. Ik pik er drie voorbeelden uit.

Auteur

- Caroline Verweij (12)
- Dorien Theuns (5)
- Gastbloggers (32)
- Gwendolyn Verbraak (5)
- Inge Kalle-den Oudsten (6)
- Jip Binsbergen (3)
- Joke Mammen (3)
- Jos van Waterschoot (19)
- Klaas van der Hoek (10)
- Marieke van Roon (13)
- Paul Dijstelberge (9)
- Peter van der Krogt (7)
- Petra Huijgen (7)
- Reinder Storm (37)
- Ron Leenheer (2)
- Wim Hupperetz (10)

Archief

augustus 2018

juli 2018

juni 2018

mei 2018

april 2018

maart 2018

februari 2018

januari 2018

december 2017

november 2017

oktober 2017

vogelperspectief op het beleg van Haarlem in 1572–1573 (Rijksmuseum, RP-P-OB-79.142). De cartouche leert dat de kaart pas werd gegraveerd en gepubliceerd in 1626 en teruggaat op een niet bewaarde tekening van Pjeer Jansz Saenredam (1597–1665). Vraag is natuurlijk waarom ruim vijftig jaar na de gebeurtenissen een historiekaart werd uitgebracht. Germaine Bijster koppelde de uitgave aan het patriotisme dat ontstond in de Republiek dankzij de succesvolle veldtochten van kersvers stadhouder en ‘stedendwinger’ Frederik Hendrik (1584–1647). Mogelijk verklaart de aversie van de vele in Haarlem neergestreken Vlaamse en Waalse vluchtelingen ook het commerciële succes van de prent.

Student Floris van de Ruit koos voor de kaart getiteld *Amsterdam uitgelegen aan de IJ-zijde*, ontwerp van J. Galman, gelithografeerd door R. de Vries Jr. en uitgegeven door Frans Buffa en

Zonen te Amsterdam in 1857 (Bijzondere Collecties UvA, OTM: HB-KZL 102.07.01). Boven de kaart – eigenlijk ook een vogelperspectief op de stad – bevindt zich een ontwerp-tekening van een brug over het IJ. Het gaat om het tweede voorstel in een reeks van 36 ontwerpen die Galman vanaf 1851 indiende. Kaart en ontwerp-tekening tonen dus geen gerealiseerde, maar een verbeelde geschiedenis. De voorstelling van deze kaart is dus in zekere zin virtueel, maar wel instructief voor de hele geschiedenis van ideeën, pogingen

Studente Germaine Bijster rapporteerde over de kopergravure van Cornelis van Kittensteyn (1598–1652) met een

september 2017

augustus 2017

juli 2017

juni 2017

mei 2017

april 2017

maart 2017

februari 2017

januari 2017

december 2016

november 2016

oktober 2016

september 2016

augustus 2016

juli 2016

juni 2016

mei 2016

april 2016

maart 2016

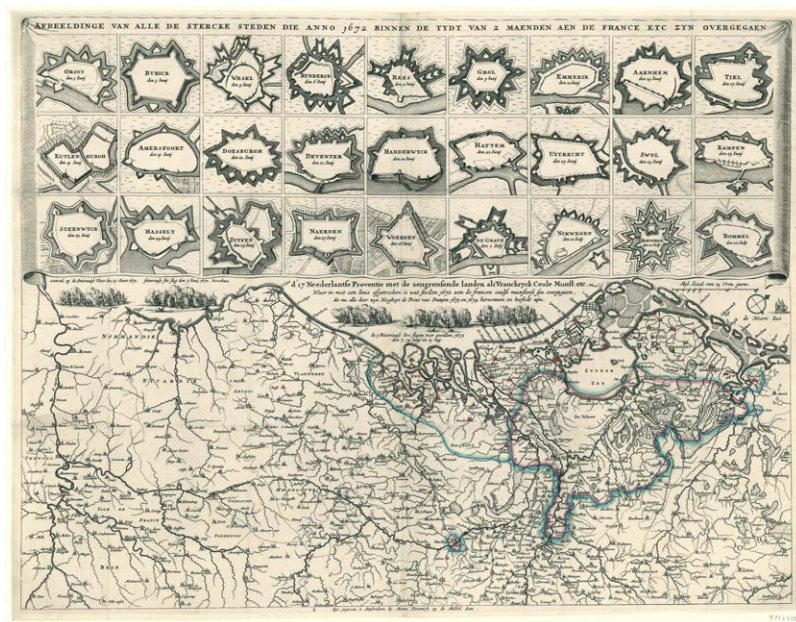
februari 2016

januari 2016

RSS auteurs

Caroline Verweij
Dorien Theuns

en discussies die al decennia, ja zelfs eeuwen bestaan met betrekking tot de verbinding van het stadscentrum met Amsterdam-Noord.

Minder vredelievende taferelen zijn te zien op de kaart die student Luuk Hoogewerf selecteerde. De prent, overduidelijk een collage, werd uitgegeven door Marcus Willemsz Doornick te

Gastbloggers
Gwendolyn Verbraak
Inge Kalle-den Oudsten
Jip Binsbergen
Joke Mammen
Jos van Waterschoot
Klaas van der Hoek
MARIKE van Roon
Paul Dijkstra
Peter van der Krogt
Petra Huijgen
Reinder Storm
Ron Leenheer
Wim Hupperetz

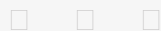
Amsterdam omstreeks 1674–1675 (Rijksmuseum, RP-P-OB-77.071). Bovenaan bevinden zich kleine plattegronden van 27 gevallen vestingen onder de titel *Afbeyldinge van alle de stercke steden die anno 1672 binnen de tydt van 2 maanden aen de France etc zyn overgegaen*. Daaronder ziet men een kaart van de Republiek en aangrenzende regio's, getiteld *d'17 Neederlantse Proventie met de aengrensende landen als Vranckryck Ceule Munst[er] etc*. De aandachtige kijker merkt tussen de vermelde twee delen tevens nog een impressie op van een vijftal zeeslagen uit de zogenoemde Derde Engelse Zeeoorlog, uitgevochten tussen de Nederlandse en Engelse vloot in 1672–1674.

Uitgebreide tekstuele uitleg en decoraties ontbreken op deze historische kaart, maar dat doet niets af aan haar rijke inhoud. Het is een multimediaal document, waarbij tekst, kaart en afbeelding met elkaar zijn vervlochten. Ze kunnen dus ook niet los van elkaar worden geïnterpreteerd. Het vreemde kaartbeeld, met de Republiek helemaal in de rechterbovenhoek gedrongen, valt zo wellicht te begrijpen vanuit de wens om ook de vijanden Keulen, Münster en het hart van Frankrijk (de Seine met Parijs) weer te geven. Het is echter verrassend dat Engeland, de vierde vijand, ontbreekt. Luuk Hoogewerf wijt deze keuze aan de 'ongelukkige ligging' van de hoofdstad Londen: de weergave van deze stad zou namelijk impliceren dat een heel deel van het kaartbeeld zou worden ingepalmd door de Noordzee.

Historiekaarten kunnen met recht en reden multimediale documenten worden genoemd: ze bevatten zowel cartografische als tekstuele, iconografische en meestal ook decoratieve informatie. Voor de makers was het een uitdaging om die diverse onderdelen in elkaar te weven, voor ons om deze weer te ontrafelen en de kaart in z'n geheel goed te interpreteren.

Prof. dr. B.J. (Bram) Vannieuwenhuyze is aan de UvA verbonden als bijzonder hoogleraar Historische Cartografie vanwege de Stichting Cartographiae Historiae Cathedra.

Share This Story, Choose Your Platform!

About the

Author:

Gastbloggers

Blogs van gastconservatoren, gastschrijvers en andere gastmedewerkers, van stagiairs en stagiaires, en van bibliotheekmedewerkers van andere afdelingen.

Leave A

Comment

[Check here to Subscribe to notifications for new posts](#)

Stuur mij een e-mail als er nieuwe reacties zijn.

Stuur mij een e-mail als er nieuwe berichten zijn.

UvA Erfgoed

Allard Pierson Museum
Bijzondere Collecties

Oude Turfmarkt 127-129
1012 GC Amsterdam
tel. 020 - 525 73 00

- > [Bezoek het Allard Pierson Museum](#)
- > [Bezoek de Bijzondere Collecties](#)
- > [Webshop](#)

- [Allard Pierson Museum](#)
- [Bijzondere Collecties UvA](#)
- [Allard Pierson Museum](#)
- [Collecties UvA](#)